

Oponentský posudek na diplomovou práci Bc. Ivo Paška „Ontologie Jean-Paul Sartra, její důsledky a kritika“

Diplomová práce Ivo Paška „Ontologie Jean-Paul Sartra, její důsledky a kritika“ se skládá ze tří částí. Po úvodu k historickému a systematickému kontextu Sartrova stěžejního a čtenářsky nesnadného díla *Bytí a nicota* (1943) pojednává diplomant v první části o autorově koncepci bytí, jmenovitě o bytí jako takovém, vědomém bytí v sobě (*être en soi*) a nevědomém bytí pro sebe (*être pour soi*). V druhé části se zaměřuje na praktické důsledky sartróvského dualismu, představené ve slavném filosofickém pamfletu *Existencialismus je humanismus* (1946). Třetí část pak věnuje třem typům kritiky Sartróvy ontologie a jejich důsledků.

Až na některé výjimky související do značné míry s obtížným textem *Bytí a nicoty* je práce napsána jasně. Je přehledně strukturována a vykazuje relativně málo formálních nedostatků. Oceňuji kritické poznámky nejen k Sartrovi (byť někdy přece jen příliš zkratkovitě), ale i průběžné vyrovnávání s aktuální (především slovenskou) sekundární literaturou (Smreková, Novozámská, Miškovská). Faktem však zůstává, že na úrovni diplomové práce, která bez seznamu literatury má pouze 52 stran (sic!), mohlo být zapracováno více „kusů“ sekundární literatury.

Za výkladově nejzdařilejší úsek práce považuji druhou část věnovanou důsledkům Sartróvy ontologie. Diplomant správně poukazuje na vysoce módní charakter Sartróvy popularizace a praktické implementace názorů *Bytí a nicoty*. Správně upozorňuje na to, že klasická od Platóna pocházející metafyzická teze o předchůdnosti esence před existencí má pro Sartra základ v „technickém“ chápání skutečnosti, podle něhož se bytí chápe jako vytvářené podle nadčasových vzorů. Právě toto pojetí dle Sartra musí být nahrazeno tezí o prioritě existence před esencí. Tato ústřední existencialistická teze souvisí také s ekvivalencí Sartróva existencialismu a humanismu, podle níž platí, že původcem všech hodnot je pouze člověk. Kol. Pašek výstižně popisuje Sartrův důraz na bytostnou situovanost každého člověka a jeho svobodné volby, která je často spíše „odsouzením ke svobodě“. Naše svobodná volba podle Sartra vytváří nejen „esenci“ jednoho každého z nás, ale svou částí přispívá také ke konstituci esence člověka jako takového. Lze říci, že v kontextu diskuse bytí-pro-druhé je pro Sartra zásadní fenomén „být viděn“. „Být viděn“ znamená pro člověka být ve svém předběhu bytí v možnostech „zvěcněn“, což neznamená nic jiného než nerespektování jeho existence, podle níž platí, že „Nejsme tím, čím jsme“ a „Jsme tím, čím nejsme“. I výklad tohoto fenoménu považuji za zdařilý. Na druhou stranu ale v práci postrádáme také ilustraci Sartróvých názorů, především onoho „být viděn“, na některých příkladech Sartróvy literární činnosti (na myslí máme především jeho drama *S vyloučením veřejnosti* či romány *Nevolnost* a *Cesty k Svobodě*). Myslim, že uvedení těchto příkladů by práci dodalo větší čtivost.

K práci máme tři výhrady:

1. V první části není zcela jasné, jak vlastně Sartre koncipuje vztah mezi bytím jako takovým na straně jedné a bytím v sobě/bytím pro sebe na straně druhé? Lze bytí jako takové chápat jako „rod“ vztahující se ke svým k bytí v sobě a bytí pro sebe jakožto ke svým „druhům“? Anebo vzhledem k tomu, že bytí pro sebe spíše než bytím je negací čehokoli pozitivního je třeba bytí jako takové identifikovat s nereflexivním a neustále pozitivním bytím v sobě?
2. Na str. 39 diplomant přirovnává Sartróvu spoluodpovědnost našeho jednání za všechny lidi ke Kantovu kategorickému imperativu. Na druhou stranu v závěru druhé části (str. 44) ale tvrdí, že člověk jako takový, jehož „mereologicky“ vytváříme naší volbou, je „souhrnem činů všech jednotlivců“. Domníváme se, že toto přirovnání není správné. V Kantově kategorickém imperativu jde o to, aby se *maxima* našeho jednání

stala obecným zákonem. U Sartra však, jak se zdá, naše rozhodnutí, náš čin, je pouhou částí množiny rozhodnutí všech lidí. Vyjdeme-li ze Sartrova předpokladu radikální situační etiky, nedává vlastně úvaha o obecné maxime ani žádný smysl.

3. Za velice telegrafický považujeme autorův výklad o kritice Sartrova myšlení z pera Maurice Merleau-Pontyho (v menší míře to platí i o Patočkově kritice), kterou diplomant zmiňuje v podkapitole 3.3. *Avertures de la Dialectique* (kniha Merleau-Pontyho, z níž autor vůbec necituje). Za prvé, kritika je zmíněna jen z „druhé ruky“, totiž z knihy J. Novozámské *Existoval existencialismus?* Kromě toho, její úsečná prezentace vyvolává řadu nejasností. Jak by měl dle Merleau-Pontyho vypadat slabší dualismus myšlení a bytí? Máme snad duši a tělo uvažovat jako formu a látku? Co to znamená, že člověk je něčím mezi vědomím a předmětem? Jak vlastně Merleau-Ponty harmonizuje silný determinismus a absolutnost svobodné volby? Má-li čtenář(ka) vůbec pochopit Merleau-Pontyho kritiku Sartrova dualismu, musí něco znát o Merleau-Pontyho fenomenologii. Bohužel v autorově textu se k tomuto kontextu nedozvídá zhora nic.

Nemůžeme se ubránit dojmu, že zejména závěrečná část práce je poněkud uspěchaná. Z tohoto důvodu a z důvodu slabého zohlednění sekundární literatury navrhuje proto hodnocení 2-.

Mgr. Daniel Heider, Ph.D.
České Budějovice

3. května 2013

